

PAPI ÖNARCKÉPCSARNOKUNK 11.

Most egy kivételes beszámolót adunk közre ebben a rovatban: dr. Kalapos Mihály atyáról. Ő ugyan nem volt Hittudományi Főiskolánk hallgatója. Ám annyiban mégis kötődik intézményünkhöz, hogy egyház-községében – Gáván – 1950. október 1-jén történt a templomszentelés, éppen azon a napon, melyen dr. Dudás Miklós püspök megnyitotta az újonnan alapított Hittudományi Főiskolát és Papnevelő Intézetet. Életrajzát lánya adja közre.

DR. KALAPOS MIHÁLY Pasztoráció a II. világháborúban

Édesapánk, dr. Kalapos Mihály nyíracsádi káplán volt 1937-től 1943-ig, majd gávai görög katolikus paróchus. Tábori lelkészi szolgálatban és hadifogságban eltöltött éveinek egyes eseményeit elmondása alapján, emlékezetből jegyezzük le. Feltételezhetően az akkori politikai viszonyok miatt nem rögzítette írásban pozitív és negatív élményeit.

Tábori lelkészi szolgálatra 1942-ben a V-744. sz. alakulathoz vonult be Nyíregyházára, ahol akkor a hadikórház volt.

1944 tavaszán Kassáról indultak a frontra Kárpátalja felé. Lelkészi munkája mellett a postán érkezett küldemények átvétele, szétosztása is napi feladata volt. A postára este, sötét erdőn keresztül mentek gépkocsival. Fényt a partizánok időnkénti lövöldözése adott, mely hol távolabbról, hol közelebről hallatszott. A jó Isten tenyerén volt, úgy érezte sokszor, ezért maradt életben.

Leggyakrabban Nadvornát emlegette, ahol legtovább állomásozott a hadikórház. Fényképen megörökítették a katonai temetőt és a tábori oltárnál végzett szentmisét. Sok sebesültnek, haldoklónak nyújtott vigaszt, és temette el a halottakat.

Visszavonulás közben több helyen állomásoztak. Egyik községben (Taracközön?) felkereste a görög katolikus paróchust, akit emlékezetünk szerint Zseltsvai Fedor bácsinak emlegetett.

Abaújszántón volt legközelebb Gávához. Egy katonatársa motorkerékpárral onnan elhozta a balsai hídon keresztül (a német katona mondta, hogy húsz perc múlva felrobbantják, igyekezzenek vissza) Gávára. A lakásba bement a templom kulcsért és utána a templomba, rövid időre. Mindkettőt bezárta, pár szót váltott az otthon maradt idős szomszédokkal. (A falu lakosságának nagy része már elmenekült a Tiszától távolabb eső községekbe.) Az ő elmondásuk szerint még a falu végére sem értek, amikor a templom (nem csak a tornya) szinte földig rombolódott.

Ezt a tényt 1946-ban tudta meg édesapánk, amikor édesanyánk ezt is megírta, mert egy évig nem kapott hírt családjáról, és mi sem róla. Így utólag megtudta, hogy ő volt a régi templom utolsó látogatója, feltételezhetően a balsai híd utolsó utasa.

Az alakulat Abaújszántóról megérkezett Zalaegerszegre, ahol a Notre Dame-zárda egy részében helyezték el a hadikórházat. Édesapánk értünk jött, mert szeptember óta a Győr mellett lakó rokonoknál voltunk, és Zalaegerszegre vitette a családját. Ott a plébánián laktunk, és onnan járt be a kórházba naponta.

A lelki gondozás mellett a sebesültek kéréseinek is igyekezett eleget tenni. Szerzett dohányt, cigarettapapírt, savanyú uborkát stb. Az én kérésemet is teljesítette, mert együtt vittük mindezeket, és szétosztottuk a kórtermekben. A hálás tekintetek, mosolygó arcok, de a mankóval közlekedő fállábú és bekötözött fejű sebesültek is, még most is előttem vannak.

Három hónap múlva közeledtek a szovjet csapatok; akkor az alakulat, a sebesülteket is menekítve, Szentgotthárdig jutott 1945. március 30-án. (Az indulás előtti órában is még temetett Zalaegerszegen.) Az odaérkezés előtt két órával lezárták a határt. Az éjszakát a szanatórium pincéjében töltöttük. A felnőttek rózsafüzért is imádkozva várták a bevonulást, és incidens nélkül fogságba estek, illetve mindnyájan, akik ott tartózkodtunk. Onnan vissza Zalaegerszeg irányába kísérték a foglyokat, és a város közeli Ságodban, lágerben négy napig a családok is együtt voltak. Útközben néha lementem a szekerről, és édesapám kezét fogva a szekér mellett gyalogoltam én is. Ellenkező irányba vonultak a szovjet katonák. Egyikük hirtelen ott termett, és édesapám homlokához szegezte a pisztolyt, s ismételte: „csaszi, csaszi”. Ha nincs órája, lelövi. Megkapta a zsebórát, és továbbállt.

Ságodban néhány nap után a katona foglyokat drótkerítéssel körülvett nagy területre kísérték. Lovat és szekeret adtak a családoknak,

hogy tovább utazzanak. Minket egy család bevitt Zalaegerszegre a plébániára, ahol „telt ház” volt már szinte.

Mindszenty bíboros úr (illetve akkor még püspök úr) utóda, Galambos Miklós plébános úr, helyet és védelmet adott sok fiatal lánynak. Egy-egy személy a plébános úr édesanyjának hosszú fekete kabátjában, korommal ráncokat maszkírozva, fején fekete kendővel mehetett át a templomba szentmisére.

A foglyoknak azt ígérték, hogy kapnak „dokumentet”, és rövidesen hazamehetnek. A baj ott volt, hogy 1947. október 5-ig „elfelejtették” többek között édesapánk kezébe is adni.

Két-három hét múlva elindultunk Zalaegerszegről hazafelé. Hosszú, viszontagságos utazás után megérkeztünk Gávára, májusban, az esti órákban. A hívek a májusi ájtatosságra jöttek, és annak örültek, hogy épségben hazaértünk, de annak nem, hogy édesapánk nélkül.

Annyi hír eljutott a keleti országrészbe is, hogy Celldömölkön bevagonírozták a hadifoglyokat, és Focsanin keresztül vitték őket a Szovjetunióba.

Ekkor kezdődött a „fogoly-pasztoráció”.

Édesapánk több helyen volt a fogság idején.

Moszkvában rövid ideig, egy kiürített templomban hatszázan voltak emeletes priccseken, ploskákkal társbérletben, melyeket időnként a kenyérral együtt haraptak a sötétben.

Eleinte a tisztak is fizikai munkát végeztek. Gorkijban a volgai hajóról pl. só- és cementzsákokat pakoltak, melyeket pallón vittek. Hol a zsák, hol az ember, vagy mindkettő néha a hideg vízbe került.

Kanálisásást is végeztek egy ideig mocsárharisnyában. A lábujja megfagyott, és hosszú ideig gyógyult, mert amikor reggel a szűk csizmát felhúzta, az éjszaka alatt gyógyuló heget lenyúzta.

Voltak „szebb napok” is, amikor szabóműhelyben, meleg helyen, foltokat varrt a pufajkákra. Nevetve mesélte, hogy minden kabáton megismerte a foltot, amit ő varrt fel.

„Legsötétebb időszak” volt számára, amikor (ez csak egy alkalommal) fizikailag annyira legyengült, hogy négyes kategóriába és kórházba került. Októberben kivitték a foglyokat egy burgonyaföldre. A hó közben leesett, az élelmiszer-utánpótlást „elfelejtette” a nacsalnyik utánuk vinni, és a hó alól szedték a fagyos burgonyát, azt ették. Elmondása szerint akkor egyszer volt olyan érzése, hogy többé nem látja a családját és a híveit. A kórházban meleg helyen jól kipihente magát, rendet kaptot, és felépült.

Egyik alkalommal egy szovjet tiszt meglátta nyakában a keresztet és odahívta. Akkor még németül beszélgettek. Megkérdezte, mi a foglalkozása. Mondta, hogy pap. Erre így nyilatkozott: „Még magukat sem hagyják békén?”.

Egy másik tiszt azt mondta: „Minél tanultabb valaki, annál tökéletesebb fogalma van Istenről”.

Evangélikus kántortanító fogolytársa kérte: „Atya, gyóntass meg”. „Ezt így nem tehettem” – mondta, de lelki vigaszt nyújtva, hosszasan elbeszélgettek.

Apróbb epizódok is adódtak.

Hirtelen sötét lett az udvaron, ki kellett cserélni a villanykörtét az ügyeletes őrnek. Édesapánk éppen ott ment, és ökölrel jól fejbevágtá, mintha ő lenne az oka a sötétségnek.

Hadifoglyok részére rendezett gyűlés (fejtágítás) alkalmával az előadó megkérdezte: „Mit kívánnak a Szovjetunióknak?” Az egyik résztvevő felállt, és azt mondta: „Jó estét kívánok”. Megkérdezték még, hogy mit mondott, mert nem értették (szerencsére!). Szomszédja felállt, és mondta: „Minden jót kíván”.

Dzezsinszkben volt együtt egy német kispappal egy évig, aki ministráns is volt egyúttal a szentmisén. Őt kértük meg, hogy mint ma is élő tanú, írja le a fogságban mondott első engedélyezett mise előzményeit és részleteit.

„1945 nyarán vagy őszén egy magyar és román hadifoglyokból álló csoport érkezett a táborunkba. Ehhez a csoporthoz tartozott a ti édesapátok. Egy teológiai hallgató, a speyeri egyházmegyéből, és én megtudtuk, hogy a keleti szert egy katolikus papja érkezett hozzánk. Mi rögtön felvettük vele a kapcsolatot, és megkérdeztük, hogy tartana-e egy szentmisét.

Ő azt mondta: „Szívesen megteszem, ha minden rendben van, és ha a szovjet tábori vezetőség engedélyét megkapjuk, hogy ne zavarhassanak minket”.

Háromszor miséztünk. Sok bajtársunk részt vett az előkészületekben, a többiek némi pénzt adományoztak, hogy egy üveg bort tudjunk venni.

Valódi bort csak a „Gasztronóm”-ban lehetett venni; ez egy előkelő üzlet volt a városban, a bor 60 rubelbe került.

Kenyeret a táborból kaptunk. Mikor kérésünket az ápoló tisztnek tolmácsoltuk, azt mondta: „Adj neki fehérét”. Fehér kenyeret csak a betegek kaptak, és nagyon drága volt.

Az istentisztelet az „étkezőben” volt. Minden alkalommal két-, háromezer személy vehetett részt rajta. Felváltva énekeltünk magyar, német és román templomi énekeket.

Alig volt rá lehetőség, hogy nagy számban mehessenek a szentgyónásra, így azoknak sem volt nagy a száma, akik a szentáldozásban részesültek (kb. 15-20 személy).

A német hadifoglyok között volt egy nagyon rendes evangélikus-lutheránus pap, akit Hans Hermann Engel-nek hívtak. Ő már korábban is tartott evangélikus istentiszteletet. Enged atya prédikált az egyik katolikus istentiszteletünkön.

A szentmise az akkori helyzetünkben számunkra nagy vigaszt jelentett.

Engem aztán áthelyeztek egy másik táborba: „Lager Katnin”; ez egy órányi távolságra volt a „Zavod”-i tábortól.

A kehely és a tányér, melyet hazahozott, konzervdobozból készült.¹ Kehelykendőt a kórházból szereztek, az géz volt, és gyógyszeres üvegben volt a misebor.

A faragott keresztet egyik társa készítette.² Ennek talpa dupla falú, melyben hazahozta apró betűkkel írt jegyzeteit. A papi „öltözék” egy lilastóla volt.

Amikor már a foglyokat, illetve a tisztakat nem kötelezhették fizikai munkára, több ideje volt szellemi tevékenységre. A teljes eltompulástól igyekezett védeni magát és társait. Az orosz nyelvet hamar megtanulta. Irodalmi esteket rendeztek, amilyen bárki előadó lehetett.

Édesapánk egyik alkalommal a „Toldi estéje” című verses művet adta elő.

Az árpád-házi királyok nevét évszámokkal (uralkodásuk idejét) emlékezetből leírta, és több hasonló szellemi tevékenységet végzett. Több nyelven leírta a Miatyánkot, misefüzetet készített. Orosz-magyar „kis szótárt” állított össze nyelvtanulás céljára.

Amikor megtudták a lágerben, hogy rövidesen hazajönnek, a négy lelkipásztor megegyezett. Abban az esetben, ha mindegyiküket egyszerre hoznák haza, sorsot húznak. Valamelyikük ott marad egyelőre, mert továbbra is nagy szükség lesz a lelkipásztor jelenlétére. Akkor csak ketten jöttek haza.

¹ A család megőrzésre Debrecenben nekem ajándékozta mindkettőt, a Liturgikonnal együtt; most is a szemináriumban található. [*Ivancsó István*]

² Ugyancsak megkaptam ezt is, az előbbiekkal együtt van.

Édesapánk véleménye az volt, hogy „az orosz nép lelkülete jó, csak a politika csinált belőlük janicsárokat”.

1947. szeptember 1-jén végén elindult a szerelvény – végre –, amely édesapánkat is hozta hazafelé. Egyik társuk a vagonban kezdett furcsán viselkedni (pl. a cigarettát tüzes végével akarta a szájába venni). Nemsokára kiabálva kezdte különböző jelzőkkel illetni a Szovjetuniót. Társai éjjel-nappal felváltva őrizték, nehogy visszatoloncolják, így ő is hazaérkezett Magyarországra.

2001 októberében Jásdról, ahol lakunk, elmentünk Zalaegerszegre az ünnepélyes szentmisére és Mindszenty bíboros úr szobrának megáldására.

A szertartás után az idősebb tisztelendő nővértől megkérdeztem, hogy a háború idején már itt volt-e a zárdában. Mondta, hogy igen. Bementünk a zárdába, megmutattuk édesapánk fényképét. Rögtön mondta Stefánia nővér, hogy nagyon jól emlékszik rá. Ő vitte a kisebédülőbe a reggelit a „csatapapoknak”. A nővérek így nevezték a tábori lelkészeket. Ezt titulust akkor hallottuk először.

Édesapánk az életveszélyekben is érezte a jó Isten közelségét. A hadifogság után kapott még 22 évet, hogy családja körében élve, papi munkáját végezhesse az itthoni nehéz időkben is; folytassa a templom építését.

A fogságban eltöltött évek nyomot hagytak az egészségi állapotában.

Valószínű, hogy 1990 után akár könyv formájában, részletesebben írta volna le ezen idők történeteit.

Elmondás után, emlékezetből jegyzeték le lányai: Kalapos Ilona és Kassné Kalapos Gizella.